

ЭРКИНЛИК- ИНСОННИНГ ОЛИЙ ҚАДРИЯТИ СИФАТИДА

<https://doi.org/zenodo.10557904>

ЖАЛИЛОВ Бахтиёр Норкулович

Қариш муҳандислик иқтисодиёт институти

АННОТАЦИЯ

Бугунги глобллашув жараёнида инсон қадри масаласи тобора долзарблик касб этиб бормоқда. Зеро инсон қадрини улуглаш, унинг жамият ҳаётидаги роли жуда катта аҳамият касб этмоқда

Калит сўзлар: *Инсон, фуқароларнинг ҳуқуқлари, манфаатлари, глобализация ва интеграцион жараёнлар, фан, техника, технология, замонавий коммуникациялар*

АННОТАЦИЯ

В ходе сегодняшней глобализации все более актуальным становится вопрос человеческого достоинства. Очень важно прославление человеческого достоинства, его роль в жизни общества

Ключевые слова: *процесс глобализации, проблема человека, права, интересы граждан, процессы глобализации и интеграции, наука, технологии, современные коммуникации*

ABSTRACT

In the course of today's globalization, the issue of human dignity is becoming more and more relevant. Because glorifying the value of a person, his role in the life of society is becoming very important

Keywords: *the process of globalization, the issue of migration, the rights, interests of citizens, globalization and integration processes, science, technology, modern communications.*

КИРИШ

Кишилик жамияти ўзининг тарихий ривожланиши ва интеллектуал тараққиёти жараёнида эркинликка интилиб яшаган. Бу омил ўз навбатида инсоният оламида турли диний таъйиқ ва хурофотлардан ҳоли бўлган дастлабки уйғониш даврининг юзага келиши учун тurtки бўлди. Бу ходисани Марказий Осиё ва Ғарбий Европа мамлакатларининг илк ўрта асрлардаги тарихий жараёнларида юз берган воқеликлар асносида кўришимиз мумкин. Бу даврга келиб, ўз эркинлигини англаб етган ва мустақил тафаккурга эга бўлган инсонлар илм-фаннинг ривожланиши йўлида инкилоб ясадилар. Бу инкилоб

дунё халқларининг ҳаётида ва турмуш тарзида табиий заруратга айланган умуминсоний қадрият эди. Буюк олмон файласуфи Гегель тасаввурича, алоҳида шахснинг эркинлиги ва маънавий юксалиши нисбий қадрият бўлиб, миллат ва давлатнинг фаровонлиги – мутлоқ қадриятдир. Шоҳ давлати учун ҳаётини қурбон қилар экан, у ўзининг ахлоқий бурчини бажаради. Ўлим олдидаги қурқув, дея таъкидлайди файласуф, миллат эркинлиги ва халқ мустақиллигини ҳалокат ёқасига олиб келиши мумкин, бу ўз навбатида ахлоқий ҳалокатдир. Мустақилликни йўқотиш, бошқа халқлар зулми остида эзилиш нафақат миллатнинг, балки ҳар бир алоҳида шахснинг шаъни топталишидир.¹ Албатта, инсон онгли мавжудот сифатида дунёга келибдики, унинг ўзгаларга қарам бўлмасдан, ўз хоҳиши бўйича яшашга бўлган интилиши ҳам юзага келган. Бу интилиш қанчалик кучаймасин, барибир унинг «абсолют» амалга ошиши муаммолигича қолиб келмоқда. Аслида, унинг ўз хоҳиши бўйича яшаш истаги инсоният таракқиётининг идеали сифатида давом этаверади. Ҳатто, бугун демократия батамом қарор топган, фуқароларнинг эркинлиги тўла таъминланган, жаҳоннинг бир қатор мамлакатларида ҳам уларнинг хоҳиш-истаклари абсолют амалга ошган, деб айта олмаймиз ва бундай бўлиши ҳам мумкин эмас. Чунки инсон дунёга келган кундан бошлаб, то охирги нафасигача она, ота, оила, миллат, халқ, давлат ва жамият тизимида яшайди, улар билан тегишли муносабатларда бўлади, ўз манфаатлари эвазига «абсолют» эркинлигининг аксарият кўп қисмидан «воз» кечишга мажбур бўлади.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Аслида, инсоннинг абсолют эркинликка эга бўлиши унинг ҳеч ким билан алоқаси йўқлигини, жонли дунёдан ажралиб қолишини, шу тариқа моддий, маънавий, ижтимоий-сиёсий ва ҳуқуқий манфаатлари қондирилиши имкониятларидан маҳрум бўлганлигини ҳам билдиради. Ўз эркинлигининг маълум қисмидан воз кечиши эвазига у турли муносабатларга кириша олади. Ана шулар қаторида унинг юқорида тилга олинган тизим (она, ота, оила, жамоа, миллат, халқ, давлат ва жамият) билан бўладиган муносабатлари алоҳида ўрин эгаллайди. Бу тизимда содир бўладиган муносабатлар орқали улар билан ўзаро мувозанатда яшайди. Бу мувозанат бўлмас экан инсон бу ёруғ оламда тинч, осойишта ва фаровон яшай олмайди.² Юқоридаги фикрларлар мажмуасидан шу нарсага амин бўламизки, инсон ўзининг эркинлигини табиатдан, жамиятдан ва инсонлар бағридан ташқарида амалга ошира олмайди.

¹ Қаранг: Г.В.Ф. Гегель. Философия права. -М.: 1990. –С. 360.

² Қаранг: Отамуродов С. Миллий ривожланиш фалсафаси. -Тошкент: “Академия”, 2005. -155-бет.

Чунки, бутун тарих давомида жамоавийлик анъанаси асосида яшаб келган инсоният қавми бу ақидадан ҳеч қачон воз кеча олмайди, истаймизми йўқми, бу табиий ҳол.

Шунга кўра, битта сабаб билан қатор оқибатларни юзага келтирса бўлади. Бунда, **биринчидан**, инсон эркинлиги нафақат ташқи омиллар билан балки, ички интилишлар, эҳтиёжлар билан ҳам тақоза қилинади; **иккинчидан**, эркинликка интилувчи шахс ўзига кўрсатилаётган ҳар бир таъсирга фикран турлича, ўз имконияти даражасида жавоб бераолади; **учинчидан**, шахснинг мақсадга мувофиқ фаолияти жараёнида унинг эркинлиги ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, ахлоқий ва маънавий соҳаларда намоён бўлади. Шундай қилиб шахс эркинликнинг субъектив англаб олишдан тортиб, то уни объектив амалга оширишгача бўлган турли босқичларни босиб ўтади. Дейлик, уруғчилик жамоси, умуман ибтидоий тузум даври, қулдорлик, уйғониш даври (IX-XI асрлар), ўрта асрлар, янги ва энг янги давр ҳамда ҳозирги кунга қадар инсоният ўз эркинлигига эҳтиёж сезиб яшайди. Чунончи, шахс ўз фаолияти жараёнида эркинликка оид мақсадни илгаридан белгилаб олиш имкониятига эга. Чунки ҳар қандай аниқ вазиятда ҳам шахснинг эркинлигига оид бир нечта имкониятлар мавжуд бўлади. Бундай бўлмаган шароитларда, яъни оқилона муқобиллик етишмай турганда ҳам шахс ўз эркинлиги доирасида юз бериши мумкин бўлган салбий оқибатлардан ўзини четга тортади.

Эътибор қиладиган бўлсак, шахс танлов эркинлигини инсоният дунёсида тутган ўрнини жонли табиатдаги объектив сараланиш билан қиёс этиш мумкин. Танлов эркинлиги туфайли инсоният жамият ривожланишининг истаган босқичида ва истаган жойида яратилган моддий ва маънавий қадриятлари ўрганилиши, ўзлаштирилиши ва ижодий такомиллаштирилиши мумкин. Инсон шахсининг бу жихати фақат индивидуал табиатга эга бўлмай, балки ялпи ижтимоий жиҳатларда ҳам кўринади. Яъни, шахсларгина эмас, балки катта ёки кичик эл-элатлар, миллатлар ва халқлар ҳам ўз тақдирларига тегишли ҳолларнинг барчасида ижтимоий танлов эркинлигига эгадирлар. Ижтимоий танлов ўз навбатида зарурият асосида юзага келувчи воқелиқдир. Жамиятда кишилар ўртасидаги ижтимоий, ахлоқий жараёнлар, эркинликка оид муносабатлар турли ижтимоий қатлам ва гуруҳлар ўртасида ташкил топадиган манфаатлар кураши эркинликка асосланган воситалар орқали амалга оширилиб келинади. Инсонлар ўртасидаги бундай муносабатларнинг асосий вазифаси шахслараро ўзаро зиддиятларни бартараф этиш йўллари аниқлаш, томонлар учун мақбул бўлган шароитларни белгилашга оид муаммолар ечимини ташкил этишдан иборат. Бундай услублар мавжуд шахснинг

эркинлигига нисбатан танланган воситаларнинг реал ёки идеаллиги билан белгиланади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ (REFERENCES)

1. Kattakulovna, T. S., Khudoiberdievich, T. B., Evatovich, R. A., Norkulovich, J. B., & Buriniyozovna, E. S. Increasing protection of the rights and interests of youth in Uzbekistan.[Electronic Resource]. URL: [https://philosophicalreadings.org/2021-13-4/\(date of access: 15.06. 2022\)](https://philosophicalreadings.org/2021-13-4/(date%20of%20access%3A%2015.06.2022)).
2. Бахтиёр, Ж. Н. (2017). У. Состояние и перспективы развития социологии в Узбекистане. In *International Scientific and Practical Conference World science* (Vol. 4, No. 4, p. 9). ROST.
3. Norkulovich, J. B. (2023). ISSUES OF FORMATION OF UNIVERSAL VALUES IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL CULTURAL CENTERS. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 1(5), 226-230.
4. Norqulovich, J. B. (2023). Globallashuv Davrida Migratsion Inqiroz. *Miasto Przyszłości*, 41, 107-109.
5. Jalilov, B. N. (2023). SOG ‘LOM TURMUSH TARZI VA UNING SHAKLLANISHIGA TA’SIR KO ‘RSATUVCHI OMILLAR. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(10), 276-282.
6. Mamasaliyev, M. M. (2022). AMIR TEMUR DAVRIDA MARKAZLASHGAN BOSHQARUV TIZIMINING SHAKLLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(5-2), 1120-1129.
7. Rizoqulovich, R. R., & Halimovna, T. R. S. (2021). QADIMGI DUNYO ILK TARG ‘IBOT SISTEMALARINING SHAKLLANISHI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(3), 130-137.
8. Жалилов, Б. Н. (2023). МИГРАЦИОН ИНҚИРОЗНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ ВА ОҚИБАТЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(5), 1307-1311.
9. Ruzimuratovna, O. N. (2022). WAYS TO ABSORB THE NATIONAL IDEA IN THE YOUTH MIND. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 122-124.
10. Ochilova Nigora Ruzimuratovna. Ta’limda zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini ўрни. Results of National Scientific Research Volume 1| Issue 7 2022 SJIF- 4.431 ISSN: 2181-3639. P-339-343
11. Манзаров, Ю. Х. (2020). Роль пропаганды народного творчества и искусства в воспитании молодежи. In *30 лет Конвенции о правах ребенка*:

современные вызовы и пути решения проблем в сфере защиты прав детей (pp. 226-232).

12. Манзаров, Ю. Х. (2021). Новый Узбекистан на пути третьего ренессанса. *Academy*, (5 (68)), 34-38.

13. Манзаров, Ю. (2017). ДЕМОКРАТИЧЕСКИЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ И ОБЕСПЕЧЕНИЕ МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (4), 28-30.